

ساختار عاملی و ویژگی‌های روان‌سنجی پرسشنامه دشواری‌های بین‌فردی نوجوانان در یک نمونه ایرانی

Factor Structure and Psychometric Properties of the Questionnaire about Interpersonal Difficulties for Adolescents in an Iranian Sample

Omid Shokri, PhD
Shahid Beheshti University

Massomeh Abdolkhaleghi
Islamic Azad University
Save Branch

معصومه عبدالخالقی
مریی دانشگاه آزاد اسلامی
واحد ساوه

دکتر امید شکری
استادیار
دانشگاه شهید بهشتی

Mohammad H. Afzali
M. A. in Educational
Psychology

Fariborz Gravand
M. A. in Educational
Psychology

فریبرز گراوند
کارشناس ارشد
روان‌شناسی تربیتی

محمدحسن افضلی
کارشناس ارشد
روان‌شناسی تربیتی

Maryam Paezi
M. A. in Educational
Psychology

Saeed Toolabi
M. A. in Educational
Psychology

سعید طولابی
کارشناس ارشد
روان‌شناسی تربیتی

مریم پاییزی
کارشناس ارشد
روان‌شناسی تربیتی

چکیده

به منظور بررسی و روایی و اعتبار پرسشنامه دشواری‌های بین‌فردی نوجوانان (QIDA؛ انگلس، هیدالگو و مندز، ۲۰۰۵)، ۲۷۶ دختر و ۲۲۴ پسر ۱۲ تا ۱۸ ساله ساکن تهران، QIDA و مقیاس اضطراب اجتماعی نوجوانان (SASA؛ پاکلک، ۱۹۹۷) را تکمیل کردند. نتایج نشان دادند که نسخه فارسی پرسشنامه همانند با ساختار عاملی اصلی QIDA از پنج عامل جرئت‌ورزی، روابط با غیرهمجنس، صحبت کردن در جمع، روابط خانوادگی و دوستی‌های نزدیک - در نمونه ایرانی - تشکیل شده‌اند. ضرایب همبستگی مثبت و معنادار بین عاملهای QIDA و مجموع نمره‌های SASA در دامنه‌ای از $r = 0.10$ (دوستی‌های نزدیک) تا $r = 0.35$ (جرئت‌ورزی)، روایی همگرای QIDA را تأیید کرد. ضرایب اعتبار بازآزمایی با فاصله دو هفته برای نمره کل QIDA برابر با 0.82 و برای عاملهای آن به ترتیب برابر با 0.77 ، 0.84 ، 0.71 ، 0.62 و 0.51 بودند. نتایج روایی و اعتبار، نسخه فارسی QIDA را تأیید کردند و سازه جهانی دشواری‌های بین‌فردی براساس یافته‌های یکسان در بافتهای فرهنگی متفاوت بحث شد.

واژه‌های کلیدی: ساختار عاملی، ویژگی‌های روان‌سنجی، پرسشنامه دشواری‌های بین‌فردی نوجوانان

Abstract

The validity and reliability of the Questionnaire about Interpersonal Difficulties for Adolescents (QIDA, Ingles, Hidalgo & Mendez, 2005) was investigated. 276 female and 224 male adolescents living in Tehran, aged 12-18, completed the QIDA and the Social Anxiety Scale for Adolescents (SASA, Puklek, 1997). Results demonstrated that the Farsi version of the QIDA, consistent with the principal factorial structure of the QIDA, replicated the five-factor structure of assertiveness, heterosexual relationships, public speaking, family relationships and close friendships in the Iranian sample. The significant positive correlation coefficients between the factors of QIDA and SASA total scores, ranging from $r = 0.10$ (close friendships) to $r = 0.35$ (assertiveness), confirmed the convergent validity of the QIDA. The test-retest reliability coefficients over a two week period were 0.82 for QIDA total score and 0.82, 0.77, 0.84, 0.71, 0.62 and 0.51, respectively for its factors. The results confirmed the validity and reliability of the QIDA Farsi version. The universal construct of interpersonal difficulties based on similar findings in different cultural contexts is discussed.

Key words: factor structure, psychometric properties, Questionnaire about Interpersonal Difficulties for Adolescents.

received: 20 July 2008

accepted: 8 March 2010

Contact information: oshokri@yahoo.com

دریافت: ۸۷/۴/۲۹

پذیرش: ۸۸/۱۲/۱۷

مقدمه

تجربه دشواریهای بین‌فردی^۱ در نوجوانان، به فقدان تعاملهای بین‌فردی موفقیت‌آمیز با همسالان (همجنس و غیرهمجنس)، والدین و نیز عدم وجود جرئت‌ورزی^۲ در آنها اشاره می‌کند (انگلس، هیدالگو و مندز، ۲۰۰۵؛ مندز، هیدالگو و انگلس، ۲۰۰۲؛ مندز و آلیوارس، ۲۰۰۳). شواهد پژوهشی متعدد نشان داده‌اند که تجربه دشواریهای بین‌فردی برای نوجوانان نتایج منفی مانند افت عملکرد تحصیلی (ون امریگن، مانسینی و فارولدن، ۲۰۰۲؛ ولس، پارک، ویدامن و اونیل، ۲۰۰۱؛ لاست و استراس، ۱۹۹۰)، احساس تنهایی (انگلس و دیگران، ۲۰۰۵؛ والتز و ایندربیتزن، ۱۹۹۸؛ ایندربیتزن، کلارک و سولانو، ۱۹۹۲؛ ایندربیتزن، والتر و باکوسکی، ۱۹۹۷)، افسردگی (فرانسیس، لاست و استراس، ۱۹۹۲؛ واگن و لانسولوتا، ۱۹۹۰)، روابط ناکارآمد با والدین (اوپنشاو، میلز، آدامز و دورسو، ۱۹۹۲؛ میسلس، وایزمن و های، ۱۹۹۸) و سوء‌مصرف مواد (کلارک و کیریسی، ۱۹۹۶؛ کلارک و سایت، ۱۹۹۳) را در پی دارد.

انگلس و دیگران (۲۰۰۵) به منظور تبیین نظری سطوح متمایز تجارب دشواریهای بین‌فردی در نوجوانان، بر نقش عوامل بازدارنده یا مداخله‌کننده فردی و موقعیتی در بروز رفتار اجتماعی - به مثابه یکی از بسترهای مهم مطالعات بالینی و تحولی - تأکید دارند. عوامل فردی می‌تواند شامل تعیین‌کننده‌های زیست‌شناختی، برخی از رگه‌های شخصیتی مانند درون‌گردی و منابع اصلی نارسایی رفتاری (مثل نارسایی در مهارتهای اجتماعی) باشد در حالی که عوامل موقعیتی به تقاضاهای محیط اجتماعی (مثل مواجهه با یک انتقاد بی‌اساس که فرد را ترغیب می‌کند پاسخی قاطعانه بدهد)، ویژگیهای فرد یا افراد دیگر (مثل جنس مخالف) و بافت رابطه بین‌فردی (مثل مدرسه) اشاره می‌کند.

علاوه بر این، انگلس، مندز، هیدالگو و اسپنس (۲۰۰۳) در تبیین الگوهای غالب تعاملهای اجتماعی در بین

نوجوانان بر نقش بااهمیت فرضیه‌های ثبات رفتاری^۳ و برجستگی موقعیتی نیز تأکید کرده‌اند. فرضیه ثبات رفتاری بیانگر آن است که ویژگی عقب‌ماندگی اجتماعی یا عدم برخورداری از مهارتهای اجتماعی در بین نوجوانان، گستره وسیعی از رفتارهای بازدارنده آنها را در موقعیتهای مختلف پیش‌بینی می‌کند. در مقابل، برجستگی موقعیتی نشان‌دهنده آن است که مواجهه با اولین تجربه‌های اجتماعی تنیدگی‌زا در تعاملهای اجتماعی نوجوانان، تجربه‌های هیجانی منفی متعاقب در موقعیتهای مشابه را پیش‌بینی می‌کند.

انگلس و دیگران (۲۰۰۵)، به منظور مطالعه نظامدار کیفیت تجربه‌های اجتماعی و خزانه مهارتهای اجتماعی، پرسشنامه دشواریهای بین‌فردی نوجوانان^۴ (QIDA) را طراحی کردند. نتایج مطالعه انگلس و دیگران (۲۰۰۵) که با هدف مطالعه ساختار عاملی و ویژگیهای روان‌سنجی پرسشنامه دشواریهای بین‌فردی در نوجوانان ۱۲-۱۸ سال اسپانیایی انجام شد نشان داد که این پرسشنامه شامل پنج زیرمقیاس جرئت‌ورزی، روابط با غیرهمجنس^۵، صحبت‌کردن در جمع^۶، روابط خانوادگی^۷ و دوستیهای نزدیک^۸ بود.

نتایج مطالعه زو، انگلس و لی (۲۰۰۶) و زو، سو، انگلس، هیدالگو و لاگریکا (۲۰۰۸) که با هدف بررسی روایی عاملی و ویژگیهای روان‌سنجی QIDA در بین نمونه‌های آسیایی انجام شد ضمن تأیید ساختار پنج عاملی QIDA نشان دادند که این ابزار برای اندازه‌گیری دشواریهای بین‌فردی در نوجوانان آسیایی از توان بالایی برخوردار است. به بیان دیگر، همسویی نتایج پژوهش آنها در نمونه‌های آسیایی با یافته‌های پژوهش انگلس و دیگران (۲۰۰۵)، شاهدی بر روایی بین‌فرهنگی^۹ QIDA بود.

همسو با تأکید برخی از شواهد پژوهشی درباره اهمیت توجه به نقش محوری کیفیت تجربه‌های اجتماعی در پیش‌بینی کیفیت زندگی تحصیلی (ون امریگن و دیگران،

1. interpersonal difficulties

2. assertiveness

3. behaviour consistency

4. Questionnaire about Interpersonnel Difficulties for Adolescents (QIDA)

5. heterosexual relationships

6. public speaking

7. family relationships

8. close friendships

9. cross-cultural validity

به طور تصادفی یک مدرسه دخترانه و یک مدرسه پسرانه و در مرحله آخر به تفکیک پایه در هر دو مقطع راهنمایی و دبیرستان کلاسها انتخاب شدند. میانگین سن دانش-آموزان ۱۵ سال ($SD=2$) بود. در این مطالعه، ۲۳۱ دانش-آموز راهنمایی و ۲۶۹ دانش‌آموز دبیرستانی شرکت داشتند. پرسشنامه دشواریهای بین فردی نوجوانان (QIDA، انگلس و دیگران، ۲۰۰۵) یک ابزار خودگزارش دهی ۳۶ سؤالی است که به منظور اندازه‌گیری سطح دشواری بین فردی ادراک شده به وسیله نوجوانان سنین ۱۸-۱۲ سال، در دامنه وسیعی از روابط و موقعیتهای اجتماعی طراحی شده است. این پرسشنامه شامل پنج عامل جرئت‌ورزی (۱۶ سؤال)، روابط با غیرهمجنس (۷ سؤال)، صحبت-کردن در جمع (۵ سؤال)، روابط خانوادگی (۴ سؤال) و دوستیهای نزدیک (۴ سؤال) است و در مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت نمره‌گذاری می‌شود. نمره بالا در این پرسشنامه نشان‌دهندهٔ بالابودن سطح دشواریهای بین فردی است.

مقیاس اضطراب اجتماعی نوجوانان^۲ (SASA، پاکلک، ۱۹۹۷) شامل ۲۸ سؤال و دو زیرمقیاس بیم و ترس از ارزیابی منفی^۳ (۱۵ سؤال) و تنش و بازداری در تماس اجتماعی^۴ (۱۳ سؤال) است. در SASA، هر سؤال در یک مقیاس ۵ درجه‌ای پاسخ داده می‌شود. یافته‌های پژوهشی (گارسیا - لویز، آلیوارس، هیدالگو، بیدل و ترنر ۲۰۰۱؛ زو و دیگران، ۲۰۰۸ و پاکلک و ویدک، ۲۰۰۸) نشان دادند که این مقیاس برای اندازه‌گیری اضطراب اجتماعی نوجوانان در نمونه‌های اسپانیایی، ژاپنی و اسلوانیایی، از توان بالایی برخوردار است. در پژوهش حاضر، نتایج تحلیل عاملی تأییدی نشان داد که ساختار دو عاملی مقیاس برآزش قابل قبولی با داده‌ها دارد. ضرایب آلفای کرونباخ برای زیرمقیاسهای بیم و ترس از ارزیابی منفی، تنش و بازداری در تماس اجتماعی و نمره کلی اضطراب اجتماعی به ترتیب برابر با ۰/۸۴، ۰/۶۸ و ۰/۸۳ به دست آمد.

ابتدا پرسشنامه‌ها به فارسی ترجمه شد. سپس، دو متخصص زبان انگلیسی آنها را به انگلیسی برگرداندند. تفاوت موجود بین نسخه‌های انگلیسی و فارسی ارزیابی شد و از

۲۰۰۲؛ ولس و دیگران، ۲۰۰۱؛ لارنس و بنت، ۱۹۹۲)، تجربه‌های هیجانی منفی (فرانسیس و دیگران، ۱۹۹۲؛ واگن و لانسولتا، ۱۹۹۰)، الگوهای ارتباطی نارسانکنشی^۱ (لاگریکا و لویز، ۱۹۹۸؛ لاگریکا و هاریسون، ۲۰۰۵) و آسیب‌شناسی اجتماعی (کلارک و کیریسی، ۱۹۹۶؛ کلارک و سایت، ۱۹۹۳) در نوجوانان در بافتهای فرهنگی مختلف، مطالعه حاضر با هدف بررسی ساختار عاملی و ویژگیهای روان‌سنجی QIDA در بین گروهی از نوجوانان دختر و پسر ایرانی انجام شد.

بررسی ساختار عاملی QIDA در نمونه‌های فرهنگی مختلف، توجیه نظری متقنی به همراه دارد. زیرا نتایج برخی مطالعات (زو و دیگران، ۲۰۰۶، ۲۰۰۸) بیانگر این مهم است که مؤلفه‌های تشکیل‌دهندهٔ مبانی نظری زیر-بنایی تجربه دشواریهای بین فردی در نمونه‌های فرهنگی مختلف، از یک الگوی مشابه پیروی می‌کنند. بنابراین، طرح پژوهشی با هدف بررسی ساختار عاملی پرسشنامهٔ دشواریهای بین فردی در نوجوانان ایرانی، به دلیل عضویت در یک الگوی فرهنگی متفاوت، در گسترش یا محدود-کردن توان تبیینی عناصر نظری تشکیل‌دهندهٔ نیمرخ تجربه دشواریهای بین فردی، از اهمیت قابل ملاحظه‌ای برخوردار است. افزون بر این، پژوهش حاضر می‌تواند گامی در جهت تحکیم و تقویت مواضع روان‌شناسی بین فرهنگی و پیشبرد هدفهای آن از جمله بررسی مفاهیم روان‌شناختی مختلف و مقایسه ویژگیهای کنش‌وری آن سازه‌ها در بافتهای فرهنگی متفاوت، محسوب شود. بر این اساس، ضرورت انجام مطالعاتی با تأکید بر نقش پایه‌های فرهنگی روان‌شناختی بیش از پیش احساس می‌شود.

روش

گروه نمونه شامل ۵۰۰ نفر از دانش‌آموزان (۲۲۴ پسر و ۲۷۶ دختر) راهنمایی و دبیرستانی شهر تهران بود که با روش نمونه‌برداری چند مرحله‌ای انتخاب شدند. در مرحله یکم، ۵ منطقه از ۵ محدوده تهران یعنی شمال، جنوب، شرق، غرب و مرکز، در مرحله دوم، از هر منطقه

1. dysfunctional
2. Social Anxiety Scale for Adolescents (SASA)

3. apprehension and fear of negative evaluation
4. tension and inhibition in social contact

طریق «فرایند مرور مکرر» این تفاوتها به حداقل ممکن کاهش یافت و مترادف معنایی دو نسخه به دقت مورد بررسی قرار گرفت. پرسشنامه‌ها به طور گروهی در کلاسها در اختیار دانش‌آموزان قرار گرفت. میانگین زمان پاسخ به سؤالات پرسشنامه‌ها ۲۰ تا ۳۰ دقیقه بود.

یافته‌ها

تحلیل عاملی اکتشافی: برای تعیین مناسب‌ترین عاملها، با در نظر گرفتن نمودار صخره‌ای^۲، ارزشهای ویژه^۳ و درصد واریانس تبیین شده توسط هر عامل، عاملهای ذکر شده با روش مؤلفه‌های اصلی^۴ و چرخش اوبلیمین استخراج شد (جدول ۱). گفتنی است که نتایج تحلیل عاملی اکتشافی QIDA نشان داد که همه سؤالات دقیقاً مطابق با نسخه انگلیسی و آنچه در راهنمای QIDA آمده بود بر روی عاملهای مورد نظر بار گرفتند (جدول ۲). در جدول ۲، آماره‌های میانگین و انحراف استاندارد، بارهای عاملی حاصل از تحلیل مؤلفه‌های اصلی و میزانهای اشتراک برای سؤالات QIDA گزارش شد.

جدول ۱.

مشخصه‌های آماری QIDA با اجرای روش PC برای ۵ عامل

عامل	ارزش ویژه	درصد واریانس	درصد تراکمی
۱- جرئت‌ورزی	۷/۱۶	۱۹/۹۰	۱۹/۹۰
۲- روابط با غیرهمجنس	۳/۵۴	۹/۸۳	۲۹/۷۴
۳- صحبت کردن در جمع	۱/۷۹	۴/۹۸	۳۴/۷۲
۴- روابط خانوادگی	۱/۵۸	۴/۴۰	۳۹/۱۲
۵- دوستیهای نزدیک	۱/۳۵	۳/۷۶	۴۲/۸۸

توجه: KMO: ۰/۸۸ و $P < ۰/۰۰۱$ و Bartlett's Test : ۵۰۹۹/۶۹۹

تحلیل عاملی تأییدی: در این مطالعه، سه مدل مختلف آزمون شدند (جدول ۳): (۱) مدل صفر، که بیشترین استقلال را بین سؤالات فرض می‌کند، (۲) مدل تک عاملی که در آن تمام سؤالات به صورت نشانگر برای یک سازه واحد (عامل کلی دشواری بین‌فردی) مشخص می‌شوند و (۳) مدل پنج عاملی، که شامل پنج عامل روابط خانوادگی و دوستیهای نزدیک است. در این مدل،

جدول ۲.

آماره‌ها و بارهای عاملی سؤالات زیرمقیاسهای QIDA

سؤال	M	SD	بار عاملی	میزان اشتراک
عامل یکم: جرئت‌ورزی $\alpha=۰/۸۰$				
۶	۰/۸۷	۱/۲	۰/۸۲	۰/۶۹
۱۰	۱/۲	۱/۳	۰/۷۹	۰/۶۲
۱۳	۱/۳	۱/۴	۰/۷۷	۰/۶۱
۲۴	۱/۲	۱/۳	۰/۷۵	۰/۵۶
۴	۰/۸۵	۱/۲	۰/۷۴	۰/۵۵
۱۵	۰/۷۳	۱/۱	۰/۷۲	۰/۵۳
۳۵	۱/۰۰	۱/۲	۰/۷۰	۰/۵۱
۲۸	۰/۷۶	۱/۱	۰/۷۰	۰/۵۱
۱۸	۰/۶۱	۱/۰	۰/۶۸	۰/۴۷
۱۷	۰/۵۴	۱/۰	۰/۶۸	۰/۴۷
۳۴	۱/۴	۱/۵	۰/۶۵	۰/۴۳
۱	۰/۸۱	۱/۲	۰/۶۲	۰/۴۰
۲۹	۱/۴	۱/۳	۰/۵۸	۰/۳۷
۱۹	۱/۶	۱/۵	۰/۵۵	۰/۳۴
۱۴	۲/۳	۱/۶	۰/۵۳	۰/۳۲
۳۳	۱/۲	۱/۵	۰/۵۲	۰/۳۰
عامل دوم: روابط با غیرهمجنس $\alpha=۰/۸۸$				
۳۶	۲	۱/۶	۰/۸۱	۰/۶۷
۳۲	۱/۵	۱/۵	۰/۷۹	۰/۶۲
۲۶	۲/۱	۱/۶	۰/۷۸	۰/۶۲
۲۱	۱/۹	۱/۷	۰/۷۸	۰/۶۱
۸	۲/۰	۱/۶	۰/۷۴	۰/۵۵
۱۱	۱/۴	۱/۵	۰/۷۳	۰/۵۳
۲	۱/۶	۱/۶	۰/۶۷	۰/۴۶
عامل سوم: صحبت کردن در جمع $\alpha=۰/۷۳$				
۳	۱/۰	۱/۳	۰/۷۶	۰/۵۷
۷	۰/۷۶	۱/۲	۰/۷۱	۰/۴۳
۵	۰/۷۹	۱/۱	۰/۶۵	۰/۵۱
۱۶	۰/۷۶	۱/۱	۰/۶۲	۰/۳۹
۲۰	۰/۶۱	۱/۰	۰/۵۶	۰/۳۲
عامل چهارم: روابط خانوادگی $\alpha=۰/۶۶$				
۳۱	۰/۸۸	۱/۳	۰/۷۷	۰/۵۹
۲۳	۰/۷۴	۱/۲	۰/۷۳	۰/۵۳
۹	۰/۷۶	۱/۲	۰/۷۱	۰/۵۰
۲۵	۰/۶۳	۱/۰	۰/۶۰	۰/۳۶
عامل پنجم: دوستیهای نزدیک $\alpha=۰/۵۶$				
۲۲	۰/۳۹	۰/۹۳	۰/۷۱	۰/۵۰
۱۲	۰/۳۱	۰/۸۶	۰/۷۰	۰/۵۰
۳۰	۰/۹۱	۱/۲	۰/۶۱	۰/۳۷
۲۷	۰/۶۲	۱/۰	۰/۵۶	۰/۳۱

همبستگیهای بین عاملهای مکنون مشخص می‌شوند.

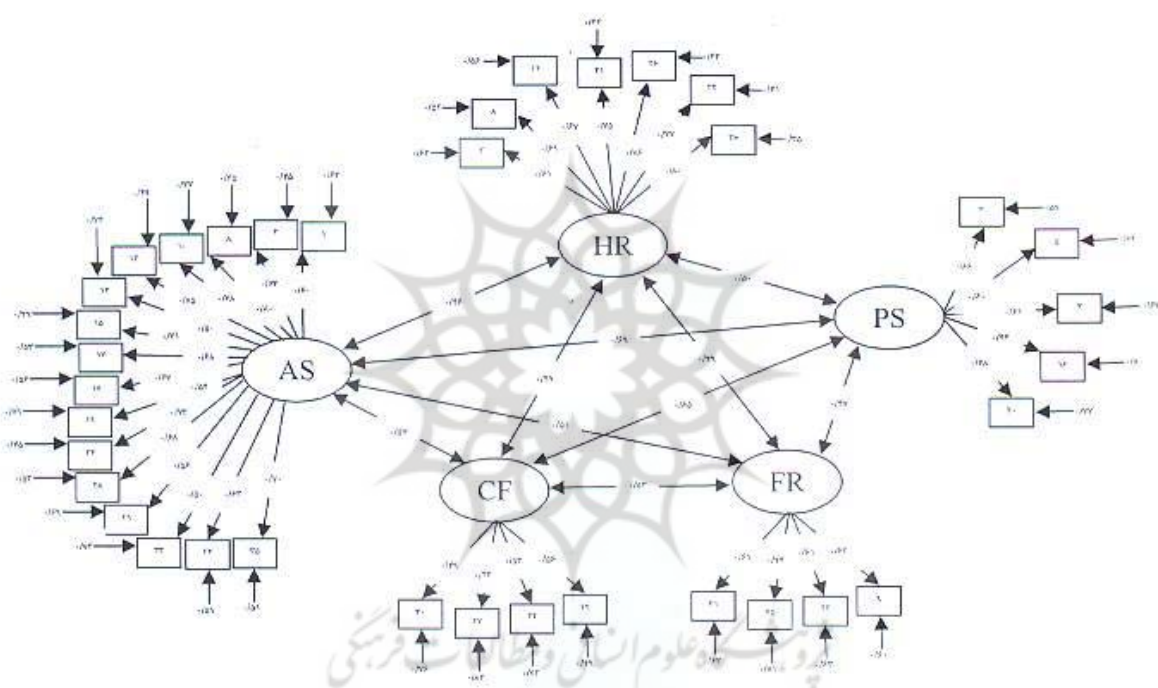
جدول ۳.

شاخصهای برازش الگوهای صفر، تک و پنج عاملی QIDA

مدل	χ^2	df	χ^2/df	CFI	GFI	AGFI	RSMR	RMSEA
صفر	۱۲۷۳۸/۱۶	۶۳۰	۲۰/۲۱	۰/۵۷	۰/۴۱	۰/۳۷	۰/۲۰	۰/۳۵
تک عاملی	۴۵۷۹/۴۴	۵۹۴	۷/۷۱	۰/۸۲	۰/۶۶	۰/۶۲	۰/۰۹	۰/۱۲
پنج عاملی	۱۱۱۶/۹۵	۵۸۴	۱/۹۱	۰/۹۶	۰/۹۲	۰/۹۰	۰/۰۵	۰/۰۴

توجه: CFI: شاخص برازش تطبیقی، GFI: شاخص برازندگی، AGFI: شاخص برازندگی تعدیل یافته، RSMR: ریشه دوم واریانس باقیمانده،

RMSEA: ریشه دوم واریانس خطای تقریب

شکل ۱. نمودار و ضرایب مسیر ساختار پنج عاملی QIDA: AS = جرأت‌ورزی، HR = روابط با غیرهمجنس، PS = صحبت کردن در جمع،

FR = روابط خانوادگی، CF = دوستیهای نزدیک

شده مسیر را برای مدل چند بُعدی نشان می‌دهد.

روایی همگرا: به منظور بررسی روایی همگرای QIDA، همبستگی بین عاملها و نمره کلی QIDA با زیرمقیاسها و نمره کلی SASA محاسبه شد (جدول ۴). همبستگی مثبت و معنادار بین نمره کلی و زیرمقیاسهای SASA با عاملها و نمره کلی QIDA نشان می‌دهد که QIDA از روایی همگرا برخوردار است.

اعتباریابی: به منظور بررسی اعتبار بازآزمایی QIDA یک زیر نمونه^۱ از دانش‌آموزان شامل ۱۲۰ نفر به QIDA در

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود در مدلها صفر و تک عاملی، شاخصهای CFI، GFI و AGFI کمتر از ۰/۹۰، مقادیر RSMR و RMSEA بزرگتر از ۰/۰۶ و نسبت مجذور کای به درجه آزادی نیز بزرگتر از ۲ است. بنابراین، این مدلها در مقایسه با مدل پنج عاملی که در آن شاخصهای CFI، GFI و AGFI بزرگتر از ۰/۹۰، مقادیر RSMR و RMSEA کوچکتر از ۰/۰۶ است و نسبت مجذور کای به درجه آزادی نیز کمتر از ۲ است، برازش کمتری با داده‌ها نشان می‌دهند. شکل ۱ نمودار و ضرایب استاندارد

و نمره کلی QIDA به ترتیب برابر با ۰/۷۷، ۰/۸۴، ۰/۷۱، ۰/۶۲، ۰/۵۱ و ۰/۸۲ به دست آمد که در سطح کمتر از ۰/۰۵ معنادار بودند.

فاصله زمانی ۲ هفته پاسخ دادند. ضرایب همبستگی دو نوبت اجرا برای عاملهای جرئت‌ورزی، روابط با غیرهمجنس، صحبت کردن در جمع، روابط خانوادگی و دوستیهای نزدیک

جدول ۴.

ضرایب همبستگی درونی عاملهای QIDA با زیرمقیاسها و نمره کلی SASA

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱. جرئت‌ورزی							
۲. روابط با غیرهمجنس	۰/۴۳**						
۳. صحبت کردن در جمع	۰/۴۷**	۰/۱۴**					
۴. روابط خانوادگی	۰/۳۴**	۰/۱۵**	۰/۲۵**				
۵. دوستی نزدیک	۰/۳۲**	۰/۰۵	۰/۳۵**	۰/۳۱**			
۶. بیم و ترس از ارزیابی منفی	۰/۳۰**	۰/۱۱*	۰/۲۷**	۰/۱۲*	۰/۱۰*		
۷. تنش و بازداری در تماس اجتماعی	۰/۲۷**	۰/۲۷**	۰/۲۷**	۰/۱۸**	۰/۱۳*	۰/۴۴**	
۸. نمره کلی SASA	۰/۳۵**	۰/۲۳**	۰/۳۱**	۰/۱۷**	۰/۱۰*	۰/۸۷**	۰/۸۳**

** $P < 0.01$. * $P < 0.05$.

بحث

پژوهش حاضر با هدف بررسی ساختار عاملی و ویژگیهای روان‌سنجی پرسشنامه دشواریهای بین‌فردی در نوجوانان ایرانی انجام شد.

نتایج تحلیل مؤلفه‌های اصلی با استفاده از چرخش ابلیمین نشان داد که پرسشنامه از پنج عامل جرئت‌ورزی، روابط با غیرهمجنس، صحبت کردن در جمع، روابط خانوادگی و دوستیهای نزدیک تشکیل شده است. شاخصهای برازش تحلیل عاملی تأییدی، وجود عوامل پنج‌گانه به دست آمده از تحلیل عاملی اکتشافی را تأیید کردند. نتایج مقایسه الگوهای صفر، تک عاملی و پنج عاملی مشخص کرد که الگوی پنج عاملی نسبت به مدل‌های دیگر، برازش بیشتری با داده‌ها نشان می‌دهد.

در این پژوهش، همسو با نتایج مطالعات انگلس و دیگران (۲۰۰۵) و زو و دیگران (۲۰۰۶)، همبستگی مثبت و معنادار بین نمره کلی و زیرمقیاسهای SASA با عاملها و نمره کلی QIDA نشان داد که QIDA از روایی همگرایی لازم برخوردار است. ضرایب آلفای کرونباخ برای نمره کلی QIDA و عاملهای

جرئت‌ورزی، روابط با غیرهمجنس، صحبت کردن در جمع، روابط خانوادگی و دوستیهای نزدیک و ضرایب بازمیابی با فاصله (دو هفته) برای نمره کلی QIDA و عاملهای جرئت‌ورزی، روابط با غیرهمجنس، صحبت کردن در جمع، روابط خانوادگی و دوستیهای نزدیک قابل قبول به دست آمد.

نتایج پژوهش حاضر همسو با یافته‌های انگلس و دیگران (۲۰۰۵) با تکرار ساختار پنج عاملی، حمایت مناسبی از ماهیت چندبعدی سازه دشواریهای بین‌فردی فراهم آورد و بر این اساس، QIDA می‌تواند در شناسایی موقعیتهایی که در آن نوجوانان نیازمند بهره‌گیری از مداخله‌های آموزشی و بالینی هستند، مورد استفاده قرار گیرد. به بیان دیگر، در برنامه‌های آموزش مهارت‌های اجتماعی، شناسایی موقعیتهای مشکل‌آفرین یک گام مهم قلمداد می‌شود.

افزون بر این، تشابه یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج پژوهشهای زو و دیگران (۲۰۰۶) و انگلس و دیگران (۲۰۰۵)، درباره ساختار عاملی پرسشنامه دشواریهای بین‌فردی بیانگر آن است که مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده زیربنای

است. به بیان دیگر، برای یک نوجوان، تجربه دشواری بین فردی هنگام گفتگو با چهره‌های قدرت^۳ متفاوت از دوستان همکلاسی است. بنابراین، اگرچه همپوشی شایان توجهی در سبک بین فردی یک نوجوان در چهارچوب بافتهای مختلف وجود دارد، تحول الگوهای متمایز روابط بین فردی در بافتهای مختلف، به روان‌شناسان بالینی، تحولی و متخصصان سلامت روانی این امکان را می‌دهد که سطوح کلی سازگاری اجتماعی نوجوان را تعیین کنند (انگلس و دیگران، ۲۰۰۵).

یافته‌های پژوهش حاضر باید در بافت محدودیت‌های آن تفسیر و تعمیم داده شود. نخست آنکه، این مطالعه نیز مانند بسیاری از مطالعات دیگر به دلیل استفاده از ابزارهای خودگزارش‌دهی به جای مطالعه رفتار واقعی ممکن است مشارکت‌کنندگان را در پاسخ به سؤالها به استفاده از شیوه‌های مبتنی بر کسب تأیید اجتماعی و اجتناب از بدنامی مربوط به عدم کفایت فردی ترغیب کند. به بیان دیگر، به منظور تأیید مقیاسهای خودگزارش‌دهی از مشاهده رفتاری و شاخصهای بالینی استفاده نشد. دوم آنکه، اصرار گروه پژوهشی برای به حداقل رساندن تفاوت‌های احتمالی در چگونگی بررسی شاخصهای روان‌سنجی در بافتهای فرهنگی مختلف، سبب شد که برای بررسی اعتبار از نوع بازآزمایی QIDA، فاصله زمانی دو هفته منظور شود که به نظر می‌رسد زمان بسیار کوتاهی باشد.

سرانجام، با توجه به آنکه یکی از شاخصهای مطرح در ارزیابی مفاهیم و سازه‌ها، کاربردپذیری آنها است، نتایج پژوهش حاضر با تأیید نتایج مطالعات پیشین، حمایت بیشتری درباره کاربردپذیری بین‌المللی QIDA به منظور انجام مطالعاتی با محوریت مفهوم دشواریهای بین فردی فراهم آورد.

در مجموع، پژوهش حاضر در قلمرو مطالعات موجود درباره دشواریهای بین فردی «مکمل» و «بسط‌دهنده» تلقی می‌شود. یافته‌های اخیر شواهد تجربی تازه‌ای درباره روایی عاملی و ویژگیهای روان‌سنجی QIDA فراهم آوردند و می‌تواند برای محققان علاقه‌مند به مطالعه نقش دشواریهای بین فردی در نوجوانان ایرانی، ابزار مفیدی باشد.

نظری دشواریهای بین فردی نوجوانان، در بافتهای فرهنگی مختلف از الگوی مشابهی پیروی می‌کند. بنابراین، می‌توان گفت در فرهنگهای مختلف، موقعیتهای برانگیزاننده دشواریهای بین فردی، در فراخوانی الگوهای رفتار بین فردی مشکل‌آفرین، از نقش مشابهی برخوردارند.

به بیان دیگر، تشابه نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های پژوهشهای زو و دیگران (۲۰۰۶) و انگلس و دیگران (۲۰۰۵) نشان‌دهنده آن است که ساختار زیربنایی اصلی و سازوکارهای علی نظری تجربه دشواری در تعامل‌های بین فردی از اصولی کلی پیروی می‌کند. البته، مقایسه سطوح متمایز تجربه دشواریهای بین فردی در گروههای فرهنگی مختلف، بیانگر آن است که شدت تجربه‌ها در موقعیتهای تعامل بین فردی متفاوت است. بنابراین، با وجود تشابه ساختاری، بررسی «شدت» تجربه دشواریهای بین فردی، برای نوجوانان در گروههای فرهنگی و جنسی، یک اولویت پژوهشی بااهمیت تلقی می‌شود. از دیگر اولویتهای پژوهشی پیش روی محققان علاقه‌مند به قلمرو دشواریهای بین فردی، بررسی و مقایسه ویژگیهای کنشی^۱ این سازه در زمینه‌های پژوهشی چندگانه تحصیلی، بالینی و تحولی در بافتهای فرهنگی مختلف است.

همبستگی مثبت و معنادار بین نمره کلی و عامل‌های QIDA و مقیاس اضطراب اجتماعی نوجوانان حمایت تجربی مناسبی برای روایی همگرایی QIDA فراهم آورد. نتایج پژوهش حاضر همسو با یافته‌های پژوهش انگلس و دیگران (۲۰۰۵) و زو و دیگران (۲۰۰۶) نشان می‌دهد که اثر مخرب اضطراب اجتماعی بر نوجوانان بیشتر در موقعیتهایی مشاهده می‌شود که مستلزم جرئت‌ورزی، ایجاد رابطه با غیرهمجنس، صحبت در جمع، روابط با خانواده و دوستیهای نزدیک است.

افزون بر این، یافته‌های پژوهش حاضر نشان دادند که روابط متقابل بین متغیرها در حد متوسط است. انگلس و دیگران (۲۰۰۵) در تبیین این یافته معتقدند رفتارهای اجتماعی و هیجانهای مرتبط با آنها همپراشی^۲ دارند. برای مثال، تجربه دشواری بین فردی درباره گفتگو با دیگران در موقعیتهای اجتماعی مختلف برای نوجوان متفاوت

- problems: Reliability and validity in an adolescent Spanish-speaking sample. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 25, 65-74.
- LaGreca, A. M., & Harrison, H. M. (2005).** Adolescent peer relations, friendships, and romantic relationships: Do they predict social anxiety and depression? *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 34, 49-61.
- LaGreca, A. M., & Lopez, N. (1998).** Social anxiety among adolescents: Linkages with peer relations and friendships. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 26, 83-94.
- Last, C. G., & Strauss, C. C. (1990).** School refusal in anxiety-disordered children and adolescents. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 29, 31-35.
- Lawrence, B., & Bennet, S. (1992).** Shyness and education: The relationship between shyness, social class and personality variables in adolescents. *British Journal of Educational Psychology*, 62, 257-263.
- Maysless, O., Wiseman, H., & Hai, I. (1998).** Adolescents' relationships with father, mother, and same gender friend. *Journal of Adolescent Research*, 13, 101-123.
- Méndez, F. X., Hidalgo, M. D., & Inglés, C. J. (2002).** The Matson Evaluation of Social Skills with Youngsters: Psychometric properties of the Spanish translation in the adolescent population. *European Journal of Psychological Assessment*, 18, 30-42.
- Méndez, F. X., & Olivares, J. (2003).** Social competence (including social skills and assertion). In R. Fernández-Ballesteros (Ed.), *Encyclopedia of psychological assessment* (Vol. 2: M-Z; pp. 894-901). London: Sage.
- Openshaw, D. K., Mills, T. A., Adams, G. R., & Clark, D. B., & Kirisci, L. (1996).** Post-traumatic stress disorder, depression, alcohol use and quality of life in adolescents. *Anxiety*, 2, 226-233.
- Clark, D. B., & Sayette, M. A. (1993).** Anxiety and the development of alcoholism: Clinical and scientific issues. *American Journal of Addiction*, 2, 59-76.
- Francis, G., Last, C. G., & Strauss, C. C. (1992).** Avoidant disorder and social phobia in children and adolescents. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 31, 1086-1089.
- García-López, L. J., Olivares, J., Hidalgo, M. D., Beidel, D. C., & Turner, S. (2001).** Psychometric properties of the Social Phobia and Anxiety Inventory, the Social Anxiety Scale for Adolescents, the Fear of Negative Evaluation Scale and the Social Avoidance and Distress Scale in an adolescent Spanish-speaking sample. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 23, 51-59.
- Inderbitzen, H. M., Clark, M. L., & Solano, C. H. (1992).** Correlates of loneliness in midadolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 21, 151-167.
- Inderbitzen, H. M., Walters K. S., & Bukowski, A. L. (1997).** The role of social anxiety in adolescent peer relations: Differences among sociometric status groups and rejected subgroups. *Journal of Clinical Child Psychology*, 26, 338-348.
- Inglés, C. J., Hidalgo, M. D., & Méndez, F. X. (2005).** Interpersonal difficulties in adolescence: A new self-report measure. *European Journal of Psychological Assessment*, 21, 11-22.
- Inglés, C. J., Méndez, F. X., Hidalgo, M. D., & Spence, S. H. (2003).** The list of social situation

- Walters, K. S., & Inderbitzen, H. M. (1998).** Social anxiety and peer relations among adolescents: Testing a psychobiological model. *Journal of Anxiety Disorders, 12*, 183-198.
- Wels, M., Parke, R. D., Widaman, K., & O'Neil, H. (2001).** Linkages between children's social and academic competence: A longitudinal study. *Journal of School Psychology, 39*, 463-483.
- Zhou, X., Xu, Q., Ingles, C. J., Hidalgo, M. D., & La Greca, A. M. (2008).** Reliability and validity of the Chinese version of the Social Anxiety Scale for Adolescents. *Child Psychiatry and Human Development, 39* (2), 185-200.
- Zhou, X., Ingles, C. J., & Li, Y. (2006).** *Psychometric properties of the Chinese translation of the Questionnaire about Interpersonal Difficulties for Adolescents (QIDA)*. Proceeding of the annual meeting of American Psychological Association. New Orleans, U.S.
- Durso, D. D. (1992).** Conflict resolution in parent-adolescent dyads: The influence of social skills training. *Journal of Adolescent Research, 7*, 457-468.
- Puklek, M. (1997).** *Sociocognitive aspects of social anxiety and its developmental trend in adolescence*. Unpublished master thesis. University of Ljubljana.
- Puklek, M., & Videc, M. (2008).** Psychometric properties of the Social Anxiety Scale for Adolescents (SASA) and its relation to positive imaginary audience and academic performance in Slovene adolescents. *Studia Psychologica, 50* (1), 49-65.
- Van Amerigen, M., Mancini, C., & Farvolden, P. (2002).** The impact of anxiety disorders on educational achievement. *Anxiety Disorders, 17*, 561-571.
- Vaughn, S., & Lancelotta, G. X. (1990).** Teaching interpersonal social skills to poorly accepted students. Peer pairing versus non peer pairing. *Journal of School Psychology, 28*, 181-188.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی